

Innovatie: de ingeslagen weg en hoe verder in 2022

Januari 2022 – Annemarie Gerretsen, Pieter Jöbsis en Christa Anbeek

I. Een korte opfrisser: Nieuwe wegen, identiteit, vrijheid en verdraagzaamheid

Remonstranten en nieuwe wegen

2021 stond in het teken van een zoektocht naar nieuwe wegen. Aanleiding was de nieuwe beleidsvisie van de Remonstranten die in november 2020 is beklonken. De beleidsvisie is glashelder: de traditionele vorm van kerkzijn is niet toereikend om ons geloof door te geven aan ons nageslacht. Over de hele linie verandert de kerkelijke wereld overduidelijk. Mensen gaan minder naar de kerk, dat past voor velen niet meer bij de manier waarop zij met zingeving willen omgaan. Sommigen zetten zich zelfs af tegen de kerk en het geloof. Deze mensen ervaren een bevestiging als ze toch de drempel van de kerk overstappen. Hoe vaak hoor je niet: “er zitten alleen nog naar grijze kopjes in de kerk, zie je wel, de kerk is niet meer van onze tijd!”

Tegelijkertijd zijn mensen op zoek. Op zoek naar vormen van inspiratie die bij hen passen. Die zoektocht is ook merkbaar onder de eigen leden en vrienden en in de kring daarom heen. Van oudsher concentreert zich het aanbod om de traditionele zondagsdienst, maar meer en meer ontwikkelt zich ook een “buitenkerkelijk” aanbod, inspelend op de vraag van leden, vrienden en geïnteresseerden. Overigens staat buitenkerkelijk tussen aanhalingstekens, want het nevenaanbod vindt natuurlijk regelmatig ook binnen de kerkmuren plaats.

Remonstrantse identiteit

De niet-remonstrant zal willen weten wat de identiteit van de Remonstranten is. Ook binnenshuis kwam die vraag weer op en daarom lijkt het goed om het nogmaals te verwoorden. Remonstranten vormen een niet-dogmatische christelijk-humanistische geloofsgemeenschap: in gesprek met elkaar en met de wereld, in het licht van de christelijk-humanistische geloofstraditie, zoeken zij naar inspiratie, gemeenschap, ontmoeting, viering en rituelen die het leven betekenis geven. Daarbij geldt: wat je gelooft bepaal je uiteindelijk zelf. Voor de één komt dat neer op “ietsisme”, voor de ander is er een meer diepgeworteld geloof in God. Mensen die op zoek zijn naar inspiratie, wel voelen of weten dat geloof daarbij een rol speelt, maar vrij willen zijn in de duiding wat dat dan voor hem of haar betekent, zullen zich thuis kunnen voelen bij de Remonstranten. Wat remonstranten delen is dat ze zich laten inspireren door christelijke tradities en de vertaling daarvan in literatuur, kunst en wetenschap, geïnspireerd door bijbelse verhalen en gekoppeld aan de ruimte die dat biedt om daar je eigen vrije betekenis aan te geven. Remonstranten spiegelen dit aan de wereld om zich heen en de plek die zij daarin innemen. Merkbaar is dat potentieel geïnteresseerden soms worstelen met God. Bestaat hij wel? Als ik me aansluit bij de Remonstranten, moet ik dan in God geloven? Remonstranten zelf zijn daar nuchter over. Vrijheid en verdraagzaamheid zijn kernbegrippen: neem de ruimte om je behoefte aan inspiratie zelf in te vullen, geeft de ander de ruimte om dat ook te doen en laat je inspireren door wat de Remonstranten bieden.

II. 2021: focus op het tweesporenbeleid

Veranderende vraag

De vraag verandert dus en de Remonstranten kunnen daarop inspelen door nevenaanbod te ontwikkelen met aandacht voor vorm (minder traditioneel) en taal (welke taal spreekt aan?). Daarbij spelen twee uitdagingen: wat is de vraag dan precies en welk aanbod past daarbij? In de beleidsvisie wordt uitdrukkelijk ingezet op twee sporen om vraag en aanbod bij elkaar te brengen.

Het eerste spoor: van binnen naar buiten

Het eerste spoor vertrekt vanuit de gemeenten en de landelijke organisatie. Zij zoeken naar mogelijkheden om te versterken wat goed gaat en innovatief te zijn in het aanbod om zo de deuren te openen en de drempels te verlagen voor geïnteresseerden in het remonstrantse gedachtegoed.

Dat vraagt om zelfreflectie van gemeenten, in ieder geval:

- Zijn we sterk genoeg om ook op termijn zelfstandig door te gaan, en zien we daarbij mogelijkheden om onze externe gerichtheid te vergroten en ons nevenaanbod aan te passen aan de vraag in onze omgeving?
- Zo niet, met welke sterke gemeente kunnen we optrekken?
- Welke mogelijkheden zijn er om regionaal samen te werken?
- Maken gemeenten maximaal gebruik van de ondersteuning van het landelijk bureau (bijvoorbeeld voor het opnemen van activiteiten in de landelijke agenda)?

De taakgroep Personeel, Gemeenten & Innovatie ondersteunt de gemeenten hierin.

De landelijke organisatie (vanuit het landelijk bureau) moet ook continu zelfreflectief zijn: welke activiteiten zijn aantrekkelijk voor remonstranten én voor (potentieel) geïnteresseerden? De taakgroep Marketing & Communicatie denkt hierover mee.

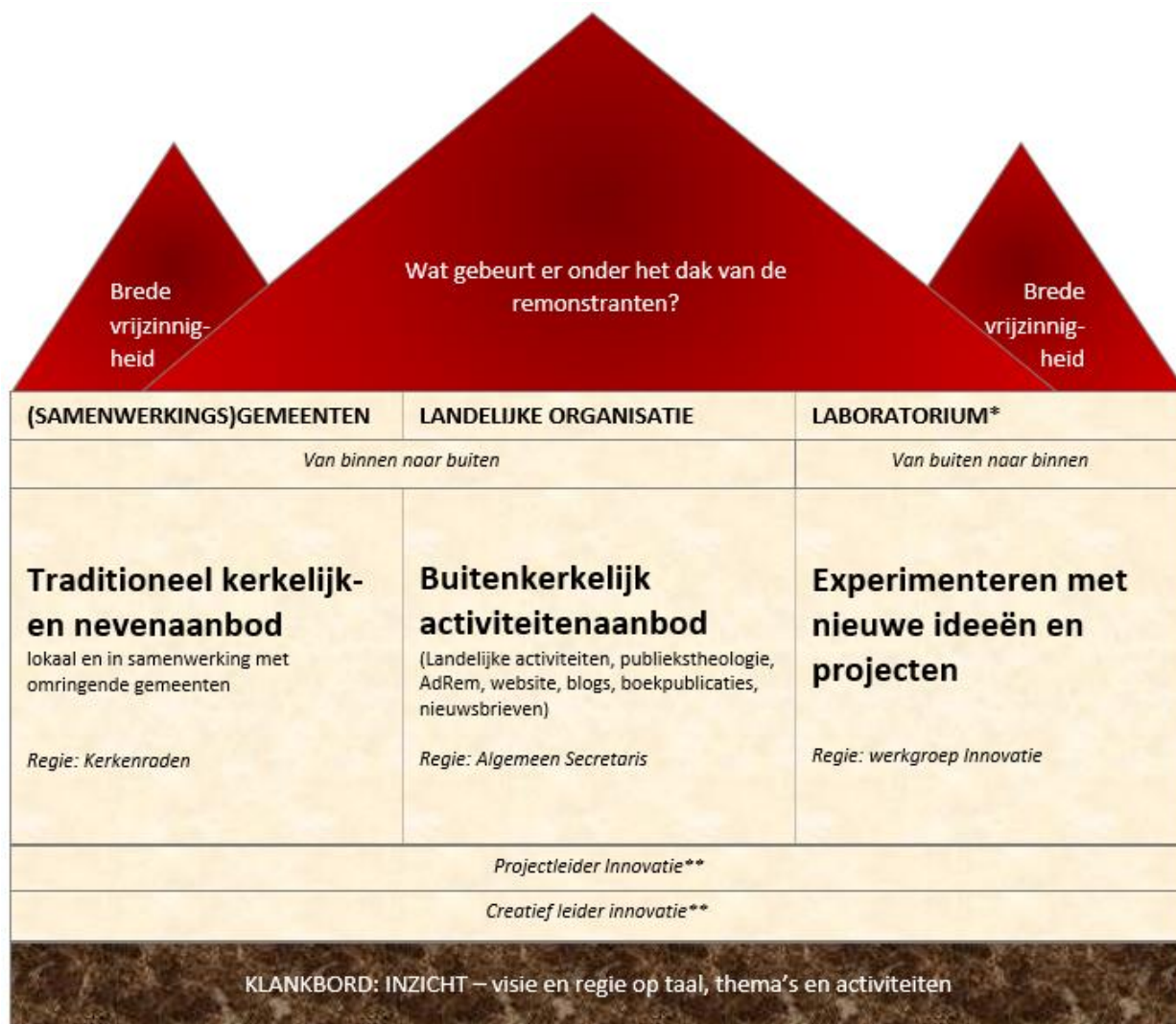
Het tweede spoor: van buiten naar binnen

Dit spoor zoekt naar – soms radicaal- nieuwe wegen. Daartoe zijn afgelopen jaren meerdere initiatieven genomen. Christa Anbeek is aangetrokken omdat haar Theologie van de Kwetsbaarheid bij uitstek aantrekkelijk is voor mensen die op zoek zijn naar zingeving, maar een drempel ervaren naar bestaande instituties als kerken. Vier innovatiepredikanten hebben gepioneerd en een schat aan ervaring opgehaald over mogelijkheden én onmogelijkheden om nieuwe vormen van kerk-zijn te ontwikkelen. Jaap Marinus heeft met het project De Leven hetzelfde gedaan, gericht op jongeren, vaak met een orthodoxe achtergrond en op zoek naar lichtere vormen van geloven. Door hun relaties met zinzoekers hebben we een veel beter zicht gekregen op de vraag waar we met ons aanbod op in kunnen spelen.

Van traditioneel naar innovatief aanbod

De Remonstranten zijn van oudsher een “Kerk aan de Rand”, zoals seminariumhoogleraar Sirks het noemde: remonstranten spelen een rol binnen de kerk én daarbuiten. De beleidsvisie ziet het belang van het uitnutten van de “buitenruimte” om tot vernieuwing te komen. Het aanbod van de Remonstranten past zich daarop aan, aansluiting zoekend bij de maatschappij,

meebewegend met haar ontwikkelingen en zoekend naar mogelijkheden om de samenwerking met vrijzinnige partners te versterken. Het aanbod is dan ook soms typisch remonstrants en soms breed vrijzinnig. In het laatste geval worden activiteiten vorm gegeven samen met andere vrijzinnige geloofsgemeenschappen. Het aanbod is zowel kerkelijk als “buitenkerkelijk”, zoals eerder omschreven, en daarbij soms radicaal anders ten opzichte van de oude tradities en rituelen. Visueel ziet het innovatietraject er zo uit:

*werknaam; **uitwerken invulling

InZicht

In september 2021 ging InZicht van start. Vertegenwoordigers van het Arminius Instituut, het Convent van Predikanten, de taakgroep Marketing en Communicatie en het Landelijk Bureau zorgen samen voor een overall visie op thema's en activiteiten van de Remonstranten. InZicht zet de toon voor wat betreft thema's en activiteitenkalender. Tegelijkertijd heeft het een lichte structuur: het is een verbindend en coördinerend platform waar de gremia die zich bezighouden met het remonstrants gedachtegoed en het doorgeven ervan elkaar vinden. Ze heeft als taak te bewaken dat er voldoende inhoudelijke doordenking is op thema's en activiteiten en dat er voor de diverse doelgroepen een goed en voldoende aanbod is.

III. Wat heeft 2021 gebracht?

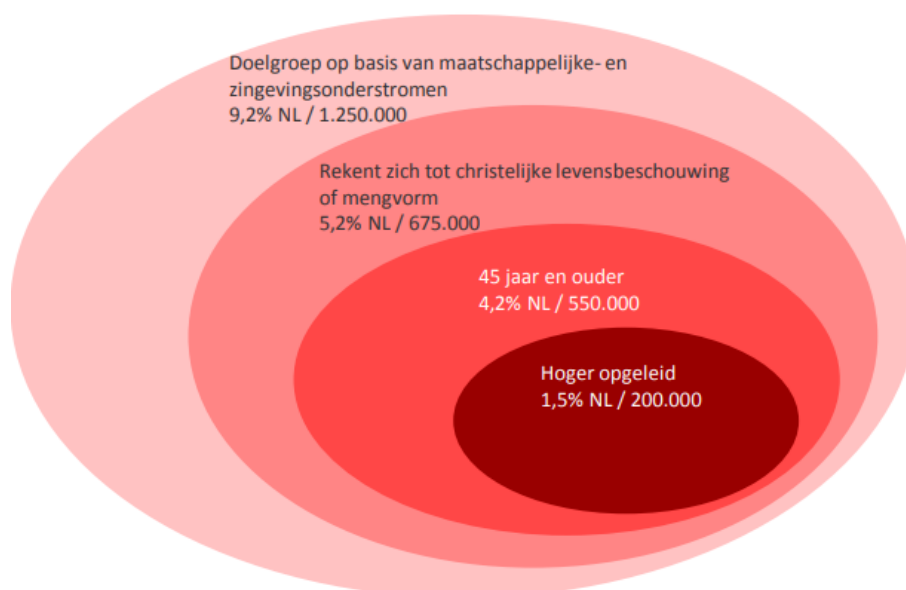
Het eerste spoor – van binnen naar buiten

Het eerste spoor vertrekt vanuit de gemeenten en de landelijke organisatie. Zij zoeken naar mogelijkheden om te versterken wat goed gaat en innovatief te zijn in het aanbod om zo de deuren te openen en de drempels te verlagen voor geïnteresseerden in het remonstrantse gedachtegoed.

Daarnaast deed onderzoeksbureau Motivaction in 2014 onderzoek naar de potentiële doelgroep: *Motivaction ziet de primaire doelgroep voor ledengroei als een nichedoelgroep van **hoogopgeleide 45 plussers met een (van huis uit) kerkelijke achtergrond**. Bij deze groep is de trefkans het grootst dat zij zich willen aansluiten bij de RB en daarmee de continuïteit van de organisatie veilig stellen. Ook gezien de grote hoeveelheid vrije tijd van deze groep en de doorgaans grotere financiële armslag van deze doelgroep kunnen zij een belangrijke rol spelen in de continuïteit van de Remonstrants Broederschap.*

Visueel ziet dat er zo uit:

Raming omvang primaire doelgroep voor ledengroei

Zij geven in hun onderzoeksrapport aan dat het goed is om focus aan te brengen, maar dat het zeker zin heeft om daarna de focus uit te breiden naar **mensen jonger dan 45 jaar**.

Ook de potentiële doelgroep is zeer welkom om aan te sluiten bij het aanbod van de gemeenten en bij de landelijke organisatie. Daarvoor dienen gemeenten en de landelijke organisatie wel de drempel te verlagen. Hoewel er veel kansen liggen binnen de groep 45+, hoger opgeleid en met een christelijke achtergrond, is er ook bij deze doelgroep een drempel om de kerkdienst te bezoeken. Alleen externe gerichtheid is dus niet genoeg, het aanbod zal

vernieuwend moeten zijn en moeten worden aangepast aan de behoefte van nu, waarbij traditionele vormen en rituelen samen gaan met een “buitenkerkelijk aanbod”.

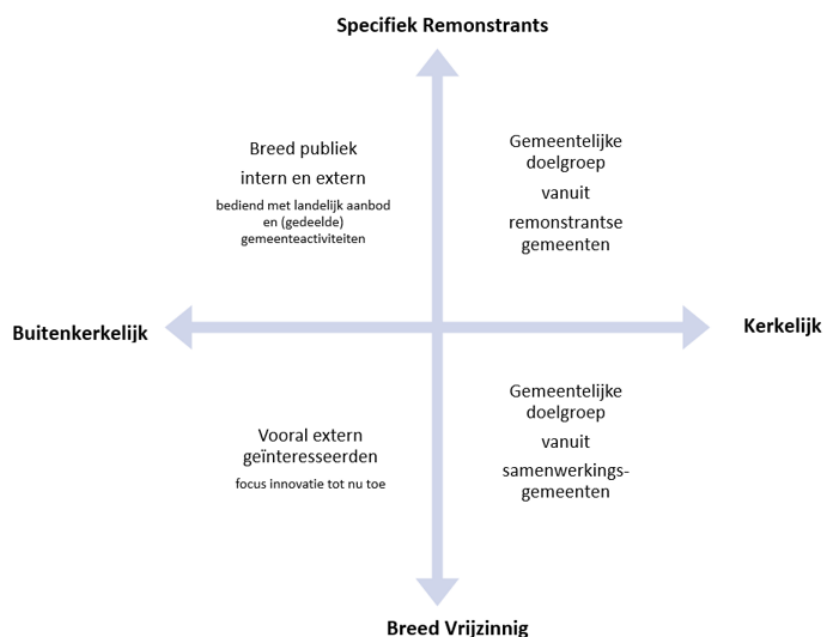
In 2021 is er een mooie beweging tot stand gekomen in de externe gerichtheid van gemeenten en de landelijke organisatie. Deze is zichtbaar op de volgende manieren:

- Diverse gemeenten werken uitdrukkelijk aan hun nevenaanbod met zorg voor het drempelverlagende effect om ook externen te bereiken. Voorbeelden zijn groeiend. Een kleine greep: Diners pensant in Oosterbeek, de aanstelling van Mpho Tutu in Amsterdam, het maken van een tijdschrift om goed gesprek te faciliteren in Twente, filosofische cafés in Haarlem en tal van (digitale) lezingen, (digitale) gespreksgroepen, boekbesprekingen en filmavonden.
- Diverse gemeenten hebben daarbij een stap gemaakt in het versterken van elkaar en zijn bezig met, of denken na over, het met elkaar opstellen van een activiteitenagenda en het delen van aanbod.
- De landelijke organisatie heeft in 2021 veel activiteiten op de rit gezet. Zo werden er onder meer televisie-uitzendingen gemaakt voor Jacobine op 1, vond de Tolerantielesing plaats, was er een beraadingsdag waar ook de doopsgezinden aan bijdroegen, waren er digitale lezingen, symposia en gespreksgroepen, en waren er digitale interactieve bijeenkomsten genaamd “miniaturen” over Wtenbogaert, De Genestet en Erasmus.

Het tweede spoor – van buiten naar binnen

De beleidsvisie maakt ruimte voor het tweede spoor waarin geëxperimenteerd mag worden met nieuwe vormen en aanbod. Daar is afgelopen jaren een goede start mee gemaakt, zoals boven omschreven (Anbeek, Innovatiepredikanten, De Leven).

Om inzichtelijk te krijgen op welke doelgroep dit tweede spoor zich richt is in 2021 het volgende kwadrantenmodel ontstaan:

Waar het eerste spoor vertrek vanuit de gemeenten (rechtsboven en rechtsonder in het kwadrantenmodel) en de landelijke organisatie (linksboven), vertrekt het tweede spoor vanuit “linksonder” en richt zich vooral op de doelgroep van extern geïnteresseerden met buitenkerkelijk aanbod, in een breed vrijzinnige spectrum.

De innovatieplekken

Toen in 2018 met de innovatieplekken werd gestart, werd over het doel van innovatie (brief d.d. 17 juli 2018) als volgt gecommuniceerd met de gemeenten:

“Het op ondernemende wijze onderzoeken, verkennen en realiseren van aansprekende nieuwe wijzen van het vormen van duurzame geloofsgemeenschappen. Duurzaam omdat we streven naar behoud van ons remonstrantse gedachtegoed. Aansprekend zodat we in staat zijn belangstellenden te interesseren die zich nu niet voelen aangetrokken tot de gebruikelijke (kerkelijke) concepten. De nieuwe geloofsgemeenschappen kunnen zich ontwikkelen in de bestaande gemeenten, samensmelten dan wel zich op nieuwe locaties en in nog te vinden contexten ontvouwen”

Evaluatie innovatie tot nu toe

De aanpak van innovatie zoals de afgelopen drie jaar is geprobeerd, was gebaseerd op de wens uit te vinden hoe mensen tot zingeving komen in brede zin. Er is bewust voor gekozen om niet te definiëren wat zou worden aangeboden, maar juist om op zoek te gaan naar waar behoefte aan was. In de praktijk is gebleken dat deze route lastig werkbaar is en wel om de volgende redenen:

1. De doelgroep is praktisch oneindig en amorf; het veld wordt door veel partijen afgegraasd, van PKN (pioniersplekken) tot de Happinez.
2. We hebben onvoldoende beeld of wat de Remonstranten te bieden hebben wel aansluit op wat er wordt gevraagd door de mensen die deelnemen.
3. De aanpak is vrij duur: predikanten zonder vrijwilligers. Deze aanpak werkte ook niet in de uitvoering. Inmiddels hebben drie van de vier innovatiepredikanten een andere baan gezocht en gevonden.
4. Innovatie werd eigenlijk alleen bedreven via de innovatiepredikanten. Maar ook elders binnen de Remonstranten worden initiatieven genomen die innovatief zijn. Sommige van die activiteiten vinden plaats in gemeenten en daarmee onder de radar van de CoZa. Daarnaast zijn er ook activiteiten die vanuit Utrecht worden gesteund, zoals projecten voor de reserve 2030 en initiatieven vanuit de landelijke organisatie.

IV. 2022 – hoe nu verder

Een logisch gevolg van de evaluatie is om de diversiteit aan innovatieve initiatieven te gaan registreren van onder één dak. Daarmee wordt de reikwijdte groter, boren we meer bronnen aan voor goede ideeën, wordt de betrokkenheid bij innovatie vergroot en zijn er meer mensen (en geld) beschikbaar. Dit zou ook kunnen helpen om begrip en enthousiasme voor innovatie onder alle Remonstranten te kweken, ook waar er verzet is tegen de aanpak tot nu toe. Deze aanscherping van de visie op het innovatieproces leidt tot de volgende voorstellen:

1. Doelstelling herbevestigen van het tweede spoor

Voorstel is om de doelstelling, zoals geformuleerd in 2018, te herbevestigen met een kleine tekstuele aanpassing als uitgangspunt voor nieuwe initiatieven en ideeën vanuit het tweede spoor, gericht op het proces van “buiten naar binnen”. De doelstelling wordt dan als volgt:

“Het op ondernemende wijze onderzoeken, verkennen en realiseren van aansprekende nieuwe wijzen van het vormen van duurzame geloofsgemeenschappen. Duurzaam omdat we streven naar behoud van ons remonstrantse gedachtegoed. Aansprekend zodat we in staat zijn belangstellenden te interesseren die zich nu niet voelen aangetrokken tot de gebruikelijke (kerkelijke) concepten. De duurzame geloofsgemeenschappen kunnen zich ontwikkelen in de bestaande gemeenten, samensmelten met bestaande gemeenten dan wel zich op nieuwe locaties en in nog te vinden contexten ontfouwen.”

2. Innovatie via innovatiepredikanten als primaire vorm wordt losgelaten

Er zal ingezet worden op projecten. Dit kunnen initiatieven zijn voor projecten of activiteiten die bij succes ook op andere plekken kunnen worden uitgerold, maar ook plaatsgebonden initiatieven, specifiek gericht op de lokale situatie. Alle initiatieven worden onderbouwd met concrete plannen (zie punt 3). Het is denkbaar dat er predikanten worden ingezet bij projecten.

3. Aanscherping van de beoordelingscriteria

Vooralsnog lopen aanvragen voor innovatieprojecten via De CoZa. Later kan dit meer decentraal belegd worden. De CoZa zal bij de beoordeling van de projecten onder meer letten op:

- Dat we moeten werken vanuit onze kracht: wat hebben we te bieden, wat onderscheidt ons van andere partijen, anders verwateren we: wat is het remonstrantse aan wat we te bieden hebben;
- Dat we ons moeten realiseren dat traditionele vormen van kerk zijn niet aanspreken en in veel gevallen averechts werken; dat de verbinding waarschijnlijk anders zal zijn dan traditionele lid/vriend - verbanden;
- Dat er duidelijkheid is over:
  - o Doelgroep
  - o Wat we gaan aanbieden?
  - o Hoe we de doelgroep kunnen bereiken en enthousiasmeren?
  - o Hoe we de doelgroep op termijn kunnen verbinden aan de Remonstranten?
  - o Plan met begroting en bemensing, waaronder ook vrijwilligers
  - o Evaluatiecriteria

- Doorkijkje naar follow up: inhoudelijk, kosten en financiering, kruisbestuiving andere regio's

4. Uitvoering met landelijk kernteam van twee personen

Voor de uitvoering wordt er gedacht aan een landelijk kernteam voor innovatie van twee personen. Samen regisseren ze het brede innovatieproces zodat er kruisbestuiving ontstaat tussen de initiatieven die gericht zijn op het tweede spoor (het "Laboratorium" in de visualisatie op pagina 3) en de initiatieven die genomen worden vanuit het eerste spoor (de gemeenten en de landelijke organisatie). De eerste is inspirator en creatief, duidelijk geïnspireerd door het remonstrants eigene. De tweede heeft een meer organisatorische insteek: concreet vormgeven aan ideeën, verzorgen van de follow up en het leggen van verbanden met andere delen van de remonstrantse organisatie. Hier worden middelen voor vrijgemaakt uit de innovatiegelden. Het kernteam maakt onderdeel uit van de werkgroep Innovatie (onderdeel van de taakgroep Personeel, Gemeenten en Innovatie). De bedoeling is dat het kernteam in samenspraak met de werkgroep Innovatie de CoZa adviseert over aangedragen voorstellen voor innovatie en ook zelf met voorstellen komt.

Het kernteam heeft uitdrukkelijk oog voor de interne en externe communicatie over de initiatieven. Zij zorgen voor evenwicht in de initiatieven voor jongeren, initiatieven namens de Remonstranten en initiatieven met samenwerkingspartners.

Het is een interessante optie om voor beide kernteamleden een open werving te doen. De werkgroep Innovatie kan gevraagd worden om twee functieprofielen op te stellen, waarin omvang van de functie en salariering worden meegenomen. Dit voorstel kan ter bespreking en besluitvorming worden voorgelegd aan de CoZa in de vergadering van 18 maart aanstaande.

5. Evalueren learning community en herdefiniëren relatie met innovatie en seminarium

De learning community, oorspronkelijk de groep van innovatiepredikanten, is nog niet geëvalueerd. Dat moet alsnog gebeuren, mede met het oog op de veranderende aanpak. Eén van de ideeën is om de *learning community* te laten opereren vanuit het seminarium. Vanuit de learning community wordt dan fundamenteel onderzoek gedaan naar hoe en waar mensen het Heilige zoeken en ervaren en een leerproces van hoe we daar als remonstranten creatief, vernieuwend en faciliterend op kunnen inspelen. Hierover volgen nog voorstellen. De bevindingen van de learning community zullen worden ingezet om de organisatiebrede innovatieactiviteiten te ondersteunen.

6. InZicht

De relatie van innovatie met InZicht moet verder worden uitgewerkt.